

PREZES
URZĘDU OCHRONY
KONKURENCJI I KONSUMENTÓW
MAŁGORZATA KRASNOŁĘBSKA-TOMKIEL

DDK-61-1/12 MC

Warszawa, dn. 30 grudnia 2013 r.

DECYZJA nr DDK-4/2013

I. Na podstawie art. 26 ust. 1 w związku z art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 16 lutego 2007 r. *o ochronie konkurencji i konsumentów* (Dz. U. nr 50, poz. 331 ze zm.) po przeprowadzeniu postępowania w sprawie stosowania praktyki naruszającej zbiorowe interesy konsumentów **Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów uznaje za praktyki naruszające zbiorowe interesy konsumentów** działania Signal Iduna Polska Towarzystwo Ubezpieczeń spółki akcyjnej z siedzibą w Warszawie polegające na:

1. stosowaniu postanowienia wzorców umowy pod nazwą „OWU Signal Iduna Travel” o treści: § 12. 2. (3) „Ochroną ubezpieczeniową nie są objęte koszty leczenia oraz koszty powstałe w związku z koniecznością powrotu Ubezpieczonego do Rzeczypospolitej Polskiej, koszty transportu zwłok Ubezpieczonego, jak również pozostałe koszty będące przedmiotem ubezpieczenia, jeżeli powstały w przypadku [...] zdarzeń po spożyciu alkoholu, zażyciu narkotyków lub innych środków odurzających”, które jest postanowieniem wpisanym do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone, o którym mowa w art. 479⁴⁵ ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – *Kodeks postępowania cywilnego* (Dz. U. nr 43, poz. 296 ze zm.), co – godząc w zbiorowe interesy konsumentów – stanowi praktykę określoną w art. 24 ust. 2 pkt 1 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów;
2. stosowaniu postanowienia wzorców umowy pod nazwą „OWU Signal Iduna Travel” o treści § 21. 2 „Signal Iduna Polska TU S.A. nie odpowiada za szkody [...] wyrządzone umyślnie lub powstałe wskutek niedbalstwa Ubezpieczonego lub osób, za które ponosi odpowiedzialność, lub członków jego rodziny”, które wyłącza odpowiedzialność ubezpieczyciela w przypadku szkody wyrządzonej w wyniku niedbalstwa ubezpieczonego lub osób, za które ponosi odpowiedzialność, lub członków jego rodziny, podczas gdy zgodnie z art. 827 § 1, 3 i 4 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. *Kodeks cywilny* (Dz. U. nr 16, poz. 93 ze zm.) ubezpieczyciel jest wolny od odpowiedzialności (a) w razie umyślnego wyrządzenia szkody tylko przez ubezpieczonego lub osobę, z którą ubezpieczony pozostaje we wspólnym gospodarstwie domowym, natomiast (b) w razie niedbalstwa – wyłącznie, gdy wystąpiło w stopniu rażącym, i wyłącznie gdy szkodę wyrządził ubezpieczony, chyba że umowa lub ogólne warunki ubezpieczenia stanowią inaczej lub zapłata odszkodowania odpowiada w danych okolicznościach względem słuszności, co – godząc w zbiorowe interesy konsumentów – stanowi praktykę określoną w art. 24 ust. 2 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów,

i nakazuje zaniechanie ich stosowania.

II. W związku z naruszeniem zakazu, o którym mowa w art. 24 ust. 1 i 2 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów, w zakresie opisanym w pkt I sentencji niniejszej decyzji, na podstawie art. 106 ust. 1 pkt 4 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów **Prezes**

Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów nakłada na Signal Iduna Polska Towarzystwo Ubezpieczeń spółkę akcyjną z siedzibą w Warszawie **karę pieniężną** w wysokości:

1) **54.610 zł** (pięćdziesięciu czterech tysięcy sześciuset dziesięciu złotych) płatną do budżetu państwa, z tytułu naruszenia zakazu, o jakim mowa w art. 24 ust. 1 i 2 pkt 1 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów, w zakresie określonym w punkcie I.1 decyzji;

2) **30.338** (trzydziestu tysięcy trzystu trzydziestu ośmiu złotych) płatną do budżetu państwa, z tytułu naruszenia zakazu, o jakim mowa w art. 24 ust. 1 i 2 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów, w zakresie określonym w punkcie I.2 decyzji.

III. Na podstawie art. 77 ust. 1 w związku z art. 80 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów, art. 264 § 1 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. *Kodeks postępowania administracyjnego* (tekst jedn. Dz. U. z 2013 r. poz. 267), art. 83 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów Prezes Urzędu obciąża Signal Iduna Polska Towarzystwo Ubezpieczeń spółkę akcyjną z siedzibą w Warszawie kosztami postępowania w sprawie stosowania praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów oraz zobowiązuje ją do zwrotu Prezesowi Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów kosztów postępowania w kwocie 34,20 zł (trzydziestu czterech złotych i dwudziestu groszy) w terminie 14 dni od dnia uprawomocnienia się niniejszej decyzji.

UZASADNIENIE

1. Opis postępowania

1.1. Do Prezesa Urzędu wpłynęły zawiadomienia (a) Rzecznik Ubezpieczonych z dnia 3 listopada 2010 r., zarzucające Signal Iduna Polska Towarzystwu Ubezpieczeń spółce akcyjnej w Warszawie (dalej „Spółka”) ukształtowanie postanowień wzorców umownych w sposób sprzeczny z treścią art. 827 § 1 Kodeksu cywilnego (dalej „k.c.”); (b) pełnomocnika konsumentki z dnia 5 lipca 2011 r., zarzucające Spółce stosowanie we wzorcu umownym postanowienia wpisanego do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone, o którym mowa w art. 479⁴⁵ Kodeksu postępowania cywilnego (dalej „k.p.c.”) (dalej „rejestr”). W związku z tym postanowieniem z dnia 6 kwietnia 2011 r. Prezes Urzędu wszczął postępowanie wyjaśniające pod sygnaturą DDK-405-17/11/MC w sprawie wstępnego ustalenia, czy Spółka dopuściła się naruszenia uzasadniającego wszczęcie postępowania w sprawie zakazu stosowania praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów w rozumieniu art. 24 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów (dalej „u.o.k.k.”) lub naruszenia chronionych prawem interesów konsumentów uzasadniającego podjęcie działań określonych w odrębnych ustawach. W toku tego postępowania Spółka przesłała dokumenty zgodnie z wezwaniem Prezesa Urzędu, w szczególności przekazała trzy stosowane wzorce umowne: dwa niemal identyczne pod jednakową nazwą „Ogólne Warunki Ubezpieczenia Spółka Travel” (zatwierdzone uchwałami zarządu spółki nr 50/Z/2007 i 44/Z/2008) i trzeci – „Ogólne Warunki Ubezpieczenia Bezpieczne Podróże”.

1.2. W wyniku informacji uzyskanych w toku postępowania wyjaśniającego Prezes Urzędu postanowieniem z dnia 14 lutego 2012 r., doręczonym Spółce w dniu 22 lutego 2012 r., wszczął z urzędu postępowanie w sprawie podejrzenia stosowania przez nią praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów, polegających na:

a) stosowaniu postanowienia wzorców umowy pod nazwą „OWU Signal Iduna Travel” o treści: § 12. 2. (3) „Ochroną ubezpieczeniową nie są objęte koszty leczenia oraz

koszty powstałe w związku z koniecznością powrotu Ubezpieczonego do Rzeczypospolitej Polskiej, koszty transportu zwłok Ubezpieczonego, jak również pozostałe koszty będące przedmiotem ubezpieczenia, jeżeli powstały w przypadku [...] zdarzeń po spożyciu alkoholu, zażyciu narkotyków lub innych środków odurzających”, które jest postanowieniem wpisanym do rejestru;

- b) stosowaniu postanowienia wzorców umowy pod nazwą „OWU Signal Iduna Travel” o treści § 21.2 „Signal Iduna Polska TU S.A. nie odpowiada za szkody [...] wyrządzone umyślnie lub powstałe wskutek niedbalstwa Ubezpieczonego lub osób, za które ponosi odpowiedzialność, lub członków jego rodziny”, przewidującego wyłączenie odpowiedzialności ubezpieczyciela w przypadku szkody wyrządzonej w wyniku niedbalstwa ubezpieczonego lub osób, za które ponosi odpowiedzialność, lub członków jego rodziny, podczas gdy zgodnie z art. 827 § 1, 3 i 4 k.c. ubezpieczyciel jest wolny od odpowiedzialności (a) w razie umyślnego wyrządzenia szkody – tylko przez ubezpieczonego lub osobę, z którą ubezpieczony pozostaje we wspólnym gospodarstwie domowym, natomiast (b) w razie niedbalstwa – wyłącznie, gdy wystąpiło w stopniu rażącym, i wyłącznie gdy szkodę wyrządził ubezpieczony, chyba że umowa lub ogólne warunki ubezpieczenia stanowią inaczej lub zapłata odszkodowania odpowiada w danych okolicznościach względem słuszności.

Tymże postanowieniem materiał dowodowy zebrany w trakcie postępowania wyjaśniającego, o którym mowa w pkt. 1.2 i 1.3 powyżej, został zaliczony w poczet dowodów w postępowaniu administracyjnym.

- 1.3. W odpowiedzi na postawione zarzuty Spółka pismem z dnia 7 marca 2012 r. oświadczyła w zakresie określonym w pkt. 1.2 (a), że zakwestionowane przez Prezesa Urzędu postanowienie umowne nie jest tożsame z klauzulą niedozwoloną wpisaną do rejestru pod numerem 1315. Zdaniem Spółki klauzula 1315 *wskazuje na zbieżność czasową. Wynika z tego zapisu, że zawsze wtedy, gdy uszkodzony znajduje się pod wpływem alkoholu zdarzenie ubezpieczeniowe jest wyłączone. Kluczowe jest sformułowanie „...w sytuacji, gdy...”. Sama tylko koincydencja czasowa nie wystarcza do wyłączenia odpowiedzialności, w związku z czym słusznie umieszczono zapis Warty w rejestrze klauzul niedozwolonych. W OWU Signal Iduna Travel jest natomiast mowa o: „... zdarzeniach po spożyciu...”. Taki zapis wskazuje na związek przyczynowo – skutkowy między okolicznością wyłączającą odpowiedzialność a zdarzeniem ubezpieczeniowym.* Spółka dodała, że w praktyce brała i bierze pod uwagę związek przyczynowo – skutkowy, a wobec jego braku przyjmuje odpowiedzialność. W odniesieniu do zarzutu 1.2.(b) Spółka w oparciu o stanowisko przedstawicieli doktryny¹ stwierdziła, że „zakład ubezpieczeń może – albo w umowie ubezpieczenia, albo w OWU – ustalić krąg osób, za których zawinione działanie nie ponosi odpowiedzialności oraz że krąg ten może być inny niż osoby pozostające z ubezpieczonym we wspólnym gospodarstwie domowym”. Spółka stwierdziła też, że „trudno jednoznacznie odpowiedzieć na pytanie, który wariant jest bardziej korzystny dla ubezpieczonego – czy ten wynikający z OWU, czy też z regulacji kodeksowej”. Zwróciła też uwagę Prezesa Urzędu, że zakwestionowane postanowienie dotyczy bagażu podróznego, do którego kradzieży najczęściej dochodzi wskutek bez troskiego i lekkomyślnego pozostawienia bagażu podróznego bez opieki: *Gdyby zastosować pojęcie «rażące niedbalstwo» zamiast «niedbalstwo», mogłoby dochodzić do nieuprawnionego objęcia ochroną przypadków wynikających ze zwykłego niedbalstwa ubezpieczonego. Decydującym czynnikiem wpływającym na ryzyko utraty bagażu (najczęściej poprzez kradzież) jest zachowanie samego ubezpieczonego.*

---

¹ Komentarz do nowelizacji k.c. autorstwa M. Orlickiego i J. Pokrzywniaka (Oficyna 2007).

- 1.4. W toku postępowania wyjaśniającego Prezes Urzędu wezwał Spółkę do przedstawienia dodatkowych informacji w pismach z dnia 22 marca i 8 października 2012 r. oraz 28 lutego i 12 lipca 2013 r. Spółka przedstawiła je w pismach z dnia 5 kwietnia i 18 października 2012 r. oraz 19 marca i 24 lipca 2013 r. Postanowieniem z dnia 16 października 2013 r. włączono do materiału dowodowego skargi, które wpłynęły do Urzędu: (1) z dnia 3 listopada 2010 r. złożoną przez Rzecznika Ubezpieczonych (sygnatura DDK-60-140/10/PM), (2) z dnia 5 lipca 2011 r. złożoną przez radcę prawnego w imieniu konsumentki (sygnatura DDK-60-80/11/MC).
- 1.5. W trybie art. 10 § 1 Kodeksu postępowania administracyjnego (dalej „k.p.a.”), pismem z dnia 16 października 2013 r. Spółka została poinformowana o zakończeniu zbierania materiału dowodowego i o możliwości zapoznania się z materiałem zgromadzonym w aktach sprawy przed wydaniem decyzji oraz wypowiedzenia się co do zebranych dowodów i materiałów. Pełnomocnik Spółki zapoznał się dnia 26 października 2013 r. z zebraniem materiałem dowodowym. Spółka skorzystała z prawa do wypowiedzenia się co do zebranego w trakcie postępowania materiału dowodowego. W piśmie datowanym na 4 listopada 2013 r. wniosła o umorzenie postępowania ze względu na to, że nie doszło do stosowania praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów. Odniosła się przy tym do zagadnień, które nie były przedmiotem postępowania. W zakresie postawionych zarzutów Spółka stwierdziła, że stosowane przez nią postanowienie, którego dotyczył zarzut I.1., nie jest tożsame z klauzulą wpisaną do rejestru pod numerem 1315, ale z ostrożności procesowej zaproponowała zastąpienie go postanowieniem wyraźniej wskazującym na związek przyczynowy między zdarzeniem ubezpieczeniowym a spożyciem alkoholu. Do zarzutu I.2. Spółka się nie odniosła. Powiadomiła natomiast Prezesa Urzędu, że jest aktualnie w bardzo trudnej sytuacji, z którą związane są zwolnienia grupowe pracowników.
- 1.6. Zważywszy że Spółka złożyła zobowiązanie na ostatnim etapie postępowania, gdy ich stosowanie było już właściwie udowodnione, a nie tylko uprawdopodobnione, Prezes Urzędu nie przyjął zobowiązania Spółki.
- 2. Przeprowadzone przez Prezesa Urzędu postępowanie dowodowe pozwoliło ustalić następujący stan faktyczny:**
- 2.1. Spółka jest przedsiębiorcą wpisanym przez Sąd Rejonowy dla m. st. Warszawy, XII Wydział Gospodarczy KRS do Krajowego Rejestru Sądowego – rejestru przedsiębiorców pod nr. 42793. Przedmiotem działalności Spółki jest m. in. działalność ubezpieczeniowa bezpośrednia i reasekuracyjna w zakresie działu II – pozostałe ubezpieczenia osobowe oraz ubezpieczenia majątkowe. Spółka prowadzi działalność na terenie całego kraju. Spółka nie ma oddziałów.
- Dowód – odpis z KRS w aktach postępowania.
- 2.2. W ramach prowadzonej działalności Spółka zawiera umowy ubezpieczenia z przedsiębiorcami – biurami podróży. Tymi ubezpieczeniami są obejmowani konsumenci – uczestnicy wyjazdów organizowanych przez te biura. Są to więc ubezpieczenia na rzecz osoby trzeciej, o których mowa w art. 808 k.c., a ubezpieczeni na podstawie tych umów są konsumentami. Podstawą zawierania umów dobrowolnego ubezpieczenia podróznego był m.in. wzorzec umowny „Ogólne warunki ubezpieczenia Signal Iduna Travel” zatwierdzony uchwałą zarządu Spółki nr 44/Z/2008 z 7 października 2008 roku, (dalej „o.w.u. SIT”), który miał zastosowanie do umów ubezpieczenia zawartych od dnia 1 listopada 2008 r. Poczynając od dnia 2 listopada 2010 r. zostały one zastąpione przez wzorzec umowny „Bezpieczne podróże”, na podstawie którego były odtąd zawierane nowe umowy z ubezpieczającymi. Jakkolwiek Spółka nie zawiera już nowych umów, do których mają zastosowanie o.w.u. SIT, to

jednak uprzednio zawarte umowy, do których ten wzorzec umowny ma zastosowanie, pozostają w mocy. Tym samym również po tej dacie kwestionowane postanowienia pozostają w obrocie, a konsumenci mogli (i nadal mogą) przystępować do umów, w których ochrona była im świadczona na podstawie o.w.u. SIT.

Dowód – pismo Spółki z 5 kwietnia 2012 r., w aktach postępowania, stwierdzenie Spółki w piśmie do Prezesa Urzędu z 19 marca 2013 r. (ad 3), w aktach postępowania, i załączona do tego pisma lista biur podróży, które oferują wzorzec o.w.u. SIT, w aktach postępowania.

2.3. W § 12. 2. (3) o.w.u. SIT znajduje się postanowienie o treści: „Ochroną ubezpieczeniową nie są objęte koszty leczenia oraz koszty powstałe w związku z koniecznością powrotu Ubezpieczonego do Rzeczypospolitej Polskiej, koszty transportu zwłok Ubezpieczonego, jak również pozostałe koszty będące przedmiotem ubezpieczenia, jeżeli powstały w przypadku [...] zdarzeń po spożyciu alkoholu, zażyciu narkotyków lub innych środków odurzających”, natomiast w § 21. 2 SIT znajduje się postanowienie o treści: „Signal Iduna Polska TU S.A. nie odpowiada za szkody [...] wyrządzone umyślnie lub powstałe wskutek niedbalstwa Ubezpieczonego lub osób, za które ponosi odpowiedzialność, lub członków jego rodziny”.

Dowód – o.w.u. SIT, w aktach postępowania.

2.4. W rejestrze postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone zamieszczona jest pod nr. 1315 klauzula: „Warta nie odpowiada za szkody (...) zaistniałe w sytuacji, gdy poszkodowany był pod wpływem alkoholu, narkotyków lub innych środków odurzających”, wpisana na podstawie wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie – sądu ochrony konkurencji i konsumentów z dnia 11 października 2007 r., sygn. akt XVII AmC 68/06; wpisana do rejestru – 24 stycznia 2008 r.

Dowód - rejestr postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone zamieszczony na stronie internetowej UOKiK www.uokik.gov.pl;

2.5. Przychód osiągnięty przez Spółkę w roku podatkowym 2012 w rozumieniu ustawy z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (tekst jedn. Dz. U. z 2000 r. nr 54, poz. 654 ze zm.) wyniósł 55.160.861,61 zł.

Dowód – pismo Spółki z 24 lipca 2013 r., w aktach postępowania.

3. Mając na uwadze zebrany materiał dowodowy, Prezes Urzędu zważył, co następuje:

3.1. **[Interes publicznoprawny]** Przede wszystkim trzeba rozważyć, czy w rozpatrywanej sprawie został naruszony interes publicznoprawny, gdyż celem u.o.k.k. opisanym w jej art. 1 ust. 1 jest określenie warunków rozwoju i ochrony konkurencji oraz zasad podejmowanej w interesie publicznym ochrony interesów przedsiębiorców i konsumentów. Z treści tego przepisu wynika, że celem regulacji jest m.in. ochrona konsumentów przed działaniami silniejszych uczestników rynku. Odmienne niż to ma miejsce w postępowaniu cywilnym ukierunkowanym na ochronę praw podmiotowych stron przedmiotem postępowania w trybie u.o.k.k. jest ochrona interesu publicznoprawnego, która ma miejsce, gdy skutkami działań sprzecznych z ustawą jest dotknięty szerszy krąg uczestników rynku bądź gdy wywołują one inne niekorzystne zjawiska na rynku wymagające ingerencji Prezesa Urzędu.

W rozpatrywanej sprawie skutkami działań zarzucanych Spółce jest dotknięty potencjalnie szeroki krąg osób ubezpieczonych lub mogących przystąpić do umowy ubezpieczenia turystycznego oferowanego przez Spółkę. Wynika z tego, że w sprawie mógł zostać naruszony interes publicznoprawny, a więc wszczęcie postępowania było w świetle interesu publicznoprawnego uzasadnione.

3.2. **[Status przedsiębiorcy]** Przedmiotem postępowania są praktyki naruszające zbiorowe interesy konsumentów, przez które rozumie się godzące w nie bezprawne działania

przedsiębiorców (art. 24 ust. 1 i ust. 2 u.o.k.k.). Definicja pojęcia „przedsiębiorca” jest zawarta w art. 4 u.o.k.k., który nakazuje rozumieć pod tym terminem, co do zasady, przedsiębiorcę w rozumieniu przepisów o swobodzie działalności gospodarczej. Z odpisu KRS Spółki wynika, że w świetle przepisów ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (tekst jedn. Dz. U. z 2010 r. nr 220, poz. 1447 ze zm.) jest ona przedsiębiorcą, więc należy ją również uznać za przedsiębiorcę w rozumieniu art. 4 pkt 1 u.o.k.k.

3.3. [Przesłanki zastosowania art. 24 ust. 1 i ust. 2 pkt 1 u.o.k.k. Wprowadzenie]

W świetle art. 24 ust. 1 u.o.k.k. stosowanie praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów jest zakazane. Z kolei ust. 2 tegoż artykułu mówi, że przez praktykę naruszającą zbiorowe interesy konsumentów rozumie się godzące w nie bezprawne działanie przedsiębiorcy. Zbiorowe interesy konsumentów podlegają zatem ochronie przed działaniami przedsiębiorców, które są sprzeczne z prawem, tj. przepisami określonych aktów prawnych oraz zasadami współżycia społecznego i dobrymi obyczajami. W dalszej części tego przepisu podano przykłady praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów, zaliczając do nich m.in. stosowanie postanowień wzorców umów, które zostały wpisane do rejestru.

Celem wyraźnego wskazania w ustawie praktyki polegającej na stosowaniu przez przedsiębiorcę niedozwolonych klauzul w umowach z konsumentami było zapewnienie silniejszej i powszechniejszej ochrony praw konsumenckich poprzez eliminację tych postanowień ze stosowanych w obrocie wzorców umownych. Ustawodawca przerzucił ciężar monitorowania rejestru klauzul na przedsiębiorców, tak aby postanowienia znajdujące się w rejestrze nie pojawiły się w przyszłych wzorcach i były na bieżąco usuwane z wzorców obowiązujących. Ten obowiązek dotyczy nie tylko przedsiębiorcy, którego postanowienie umowne było przedmiotem postępowania, ale wszystkich przedsiębiorców, którzy w swej praktyce stosują takie postanowienie (dosłownie lub identyczne co do skutków) lub mogą stosować je w przyszłości.²

Aby stwierdzić praktykę z art. 24 ust. 2 pkt 1 u.o.k.k, należy wykazać, że zostały łącznie spełnione dwie przesłanki: (1) bezprawność działań przedsiębiorcy, polegająca na stosowaniu postanowień wzorców umów, które zostały wpisane do rejestru oraz (2) naruszenie tymi działaniami zbiorowego interesu konsumentów.

3.4. [Bezprawność działań przedsiębiorcy]

Bezprawność działań przedsiębiorcy nie została zdefiniowana w u.o.k.k. Tradycyjnie rozumie się przez nią działanie sprzeczne z obowiązującymi zasadami porządku prawnego. Źródłem tych zasad są normy prawa powszechnie obowiązującego oraz nakazy i zakazy wynikające z zasad współżycia społecznego (dobre obyczaje). W świetle przytoczonego wyżej art. 24 ust. 2 pkt 1 u.o.k.k. nie ulega wątpliwości, że ustawodawca ten konkretny przypadek, jakim jest stosowanie przez przedsiębiorcę postanowień wzorców umownych uznanych za niedozwolone i wpisanych do rejestru, wprost uznał za działanie bezprawne. Prawomocny wyrok Sądu Okręgowego w Warszawie – sądu ochrony konkurencji i konsumentów (dalej „s.o.k.i.k.”) wydany w następstwie przeprowadzenia kontroli abstrakcyjnej wzorca umowy ma skutek również wobec osób trzecich (por. art. 479⁴³ k.p.c.). Prawomocność wyroku jest rozszerzona na osoby trzecie, czyli ma on powagę rzeczy osądzonej *erga omnes*, tzn. zarówno wobec przedsiębiorcy, który dane postanowienie miał w swoich wzorcach, jak i wobec innego przedsiębiorcy stosującego własny wzorec umowy. Od chwili wpisania danej klauzuli do rejestru przedsiębiorcy nie mogą jej stosować, tj. faktycznie wykorzystywać w obrocie konsumenckim. Rejestr

² A. Stawicki, E. Stawicki [red.], „Ustawa o ochronie konkurencji i konsumentów”, Warszawa 2010, komentarz do art. 24.

jest ogólnodostępny, a żaden przedsiębiorca nie może zasłaniać się nieznajomością wpisanych do niego postanowień, podobnie jak nie może zasłaniać się nieznajomością prawa.

By wykazać naruszenie art. 24 ust. 2 pkt 1 u.o.k.k. Prezes Urzędu musi udowodnić tożsamość kwestionowanego postanowienia wzorca umownego z klauzulami wpisanymi do rejestru. Prezes Urzędu analizuje przy tym nie tylko literalną zbieżność postanowień, ale także tożsamość też w nim wyrażonych. To stanowisko jest zgodne z orzecznictwem Sądu Najwyższego, który w uchwale z dnia 13 lipca 2006 r. (sygn. akt III SZP 3/06) stwierdził, że „[...] stosowanie postanowień wzorców umów o treści tożsamej z treścią postanowień uznanych za niedozwolone prawomocnym wyrokiem Sądu Okręgowego w Warszawie - sądu ochrony konkurencji i konsumentów i wpisanych do rejestru [...] może być uznane w stosunku do innego przedsiębiorcy za praktykę naruszającą zbiorowe interesy konsumentów [...]”. W uzasadnieniu tej uchwały sąd uznał m.in., że „[...] praktyka naruszająca zbiorowe interesy konsumentów z art. 23a ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów [mowa tu o poprzednio obowiązującej ustawie z dnia 15 grudnia 2000 r. (Dz. U. z 2005 r. nr 244, poz. 2080 ze zm.), uchylonej przez u.o.k.k.] obejmuje również przypadki wprowadzania jedynie zmian kosmetycznych polegających na przestawieniu wyrazów lub zastąpieniu jednych wyrazów innymi, jeżeli tylko wykładnia postanowienia pozwoli stwierdzić, że jego treść mieści się w hipotezie zakazanej klauzuli. Stosowanie klauzuli o zbliżonej treści do klauzuli wpisanej do rejestru godzi przecież tak samo w interesy konsumentów, jak stosowanie klauzuli identycznej, co wpisana do rejestru [...]. Przyjęta powyżej rozszerzająca wykładnia art. 23a ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów znajduje również uzasadnienie w dyrektywach 93/13 oraz 98/27 a także orzecznictwie ETS dotyczącym zasady efektywności”.

Klauzula wpisana do rejestru i klauzula, która jest z nią porównywana, nie muszą więc być literalnie identyczne. Niedozwolone będzie takie postanowienie umowy, które mieści się w hipotezie klauzuli wpisanej do rejestru, a której treść zostanie ustalona w oparciu o dokonaną wykładnię.

3.5.[Ocena tożsamości postanowienia wzorca umownego stosowanego przez Spółkę z treścią postanowień wpisanych do rejestru pod poz. 1315] Przedmiotem prowadzonego postępowania była m.in. analiza, czy postanowienie wzorca umownego stosowanego przez Spółkę przy zawieraniu umów ubezpieczenia, jest tożsame z treścią postanowienia uznanego za niedozwolone prawomocnym wyrokiem s.o.k.i.k. i wpisane do rejestru pod pozycją 1315. Uznano, że są one tożsame.

W wyroku, na podstawie którego w rejestrze znalazło się postanowienie nr 1315 (sygn. akt AmC 2006/68) sąd orzekł, że: „klauzula o treści „Warta nie odpowiada za szkody (...) zaistniałe w sytuacji, gdy poszkodowany był pod wpływem alkoholu, narkotyków lub innych środków odurzających” jest niezgodna z art. 385¹ § 1 k.c. Zdaniem Sądu „brak jest jasnego związku między zdarzeniem ubezpieczeniowym, a okolicznością wskazaną w tym zapisie, zaś postanowienie to może doprowadzić do odmowy wypłaty odszkodowanie w razie zajścia zdarzenia, bez względu na istnienie związku przyczynowego między spożyciem wskazanych substancji, a zaistniałą szkodą. Sąd podziela pogląd powoda, że zakres wyłączenia powinien być tak skonstruowany, aby umożliwić ubezpieczonemu uzyskanie odszkodowania, o ile z okoliczności sprawy wynika, że szkoda i tak by powstała bez względu na to, czy zaistniały okoliczności wskazane w wyłączeniu [...] w opinii Sądu kwestionowana klauzula pozostaje w sprzeczności z dobrymi obyczajami i rażąco narusza interesy konsumentów.”

W toku postępowania Spółka zaprzeczyła, by przytoczone w pkt 2.3 powyżej postanowienie § 12. 2. (3) o.w.u. SIT było tożsame z klauzulą 1315. Argumentację przytoczono w pkt. 1.3 powyżej.

Jednak Prezes Urzędu nie zgadza się z przedstawionymi argumentami. Jego zdaniem w obu postanowieniach hipoteza jest taka sama; odnoszą się do tej samej sytuacji. Oba przypadki dotyczą tylko koincydencji czasowej, a nie związku przyczynowo-skutkowego pomiędzy spożyciem alkoholu a zaistnieniem zdarzenia ubezpieczeniowego.

Słowo „po” w języku polskim ma wiele znaczeń i funkcji. W tym kontekście jest to „przyimek wprowadzający określenie stanu rzeczy lub punktu czasowego wcześniejszego w stosunku do zdarzenia, o którym mowa w zdaniu”.³ Nie ma tu mowy o związku przyczynowo-skutkowym, lecz jedynie o następstwie czasowym. Potoczne rozumienie nie odbiega od słownikowego. Dlatego nie sposób zgodzić się z twierdzeniem Spółki, że zestawienie „...zdarzeniach po spożyciu...” „wskazuje na związek przyczynowo – skutkowy między okolicznością wyłączającą odpowiedzialność a zdarzeniem ubezpieczeniowym.”

Hipoteza normy stworzonej na podstawie przepisu stosowanego przez Spółkę jest identyczna jak w przypadku klauzuli 1315. Jest to sytuacja, w której istotny jest wyłącznie czynnik podmiotowy. Jeśli tylko ubezpieczony był „po spożyciu alkoholu, zażyciu narkotyków lub innych środków odurzających”, to jest uprzednio spożył alkohol lub zażył substancje odurzające, odpowiedzialność Spółki jest automatycznie wyłączona. Nie ma znaczenia, czy ich spożycie lub zażycie w jakikolwiek sposób przyczyniło się do powstania szkody lub zwiększenia jej rozmiaru. Można by wręcz zaryzykować wniosek, że postanowienie stosowane przez Spółkę obejmuje jeszcze szerszy zakres przypadków niż klauzula 1315, bowiem hipoteza tamtej normy wymagała, by uszkodzony był „pod wpływem”, a nie tylko „po spożyciu” wymienionych substancji. Co więcej, sformułowanie „po spożyciu” nie określa nawet ram czasowych, w jakich zdarzenia miałyby po sobie nastąpić.

By rozwiązać jakiegokolwiek wątpliwości, należy skorzystać ze wskazówki interpretacyjnej, jaką dał s.o.k.i.k., uznając, że ubezpieczony powinien uzyskać odszkodowanie, o ile z okoliczności sprawy wynika, że szkoda i tak by powstała bez względu na to, czy zaistniały okoliczności wskazane w wyłączeniu. Nietrudno wyobrazić sobie sytuację, kiedy zdarzenie ubezpieczeniowe zaszłoby bez najmniejszego związku z tym, czy ubezpieczony spożył wcześniej alkohol, czy nie. Mogłoby to mieć miejsce w szczególności wówczas, gdy szkoda byłaby wyłącznie wynikiem działania sił lub osób zewnętrznych w stosunku do ubezpieczonego. Na podstawie zakwestionowanego postanowienia o.w.u. odpowiedzialność Spółki za takie zdarzenia jest wyłączona.

Spółka podniosła, że nie może być mowy o tożsamości postanowień, gdyż klauzula 1315 mówi o uszkodzonym, zaś postanowienie stosowane przez Spółkę odnosi się do ubezpieczonego. Prezes Urzędu zgadza się, że w wielu przypadkach odmienny rodzaj ubezpieczenia mógłby przesądzić o braku tożsamości. Jednak uważa, że w rozpatrywanej sprawie jest to kwestia całkowicie drugorzędna i pozbawiona wpływu na kwestię tożsamości postanowień. Kluczowe jest w niej bowiem istnienie (albo nieistnienie) związku przyczynowo-skutkowego, który musi być przesłanką wyłączenia odpowiedzialności, a nie to, kto jest uprawniony do otrzymania świadczenia. Warto zresztą zauważyć, że nawet dla s.o.k.i.k.-u musiało mieć to znaczenie drugorzędne,

---

³ „Słownik języka polskiego PWN”, dostępny też w internecie na: <http://sjp.pwn.pl/szukaj/po>.

skoro w orzeczeniu wspomniał o uzyskaniu odszkodowania przez ubezpieczonego, a nie przez poszkodowanego.

Trzeba jeszcze dodać, że Prezes Urzędu, badając tożsamość postanowienia zamieszczonego we wzorcu, czyni to w oderwaniu od praktyki przedsiębiorcy. Nie ma znaczenia, jak faktycznie przedsiębiorca postępuje, istotne jest, czy postanowienie wzorca umownego daje mu możliwość działania w sposób, który wypełnia hipotezę klauzuli wpisanej do rejestru. Dlatego wyjaśnienia Signal Iduny, że w praktyce brała i bierze pod uwagę związek przyczynowo – skutkowy, a wobec jego braku przyjmuje odpowiedzialność, nie mają znaczenia dla oceny wzorca (*notabene* twierdzenie Signal Iduny stoi w sprzeczności z materiałem dowodowym, który wskazuje, że spożycie alkoholu jednak stało się przesłanką wyłączającą odpowiedzialność Signal Iduny – por. skarga wspomniana w pkt. 1.1.(b) powyżej, w aktach postępowania). W stanie faktycznym opisanym w skardze ubezpieczony zmarł w wyniku obrzęku i przekrwienia płuc z powodu przerostu koncentrycznego mięśnia sercowego. Signal Iduna odmówiła spełnienia świadczenia ubezpieczeniowego (transportu zwłok do kraju), powołując się na takie samo postanowienie wzorca umownego (choć zawarte w innym wzorcu niż badany w prowadzonym postępowaniu), a w uzasadnieniu stwierdziła, że „jeżeli koszty powstały po spożyciu alkoholu – z czym mamy do czynienia w tym przypadku – przy czym spożycie alkoholu nie musi być przyczyną powstania ww. kosztów, to Ubezpieczyciel zwolniony jest ze świadczenia ochrony ubezpieczeniowej”).

Podsumowując – postanowienie umowne zawarte we wzorcu wyłącza spod odpowiedzialności towarzystwa ubezpieczeń te same okoliczności, które wyłączało postanowienie stosowane przez T.U.Warta w przypadku klauzuli 1315. W o.w.u. SIT wyłączenie także ma charakter formalny – w każdej sytuacji, gdy ubezpieczony był „po spożyciu” alkoholu czy zażyciu narkotyków – Spółka może odmówić wypłaty odszkodowania, niezależnie, czy owo spożycie pozostawało w związku przyczynowo-skutkowym ze zdarzeniem, czy też nie. Cel, jakiemu służyła klauzula wpisana do rejestru, jest identyczny z tym, dla którego wprowadzono kwestionowane postanowienie do wzorca umownego stosowanego przez Spółkę.

W tej sytuacji trzeba uznać, że pomimo odmienności wynikających z użytych zwrotów i wyrazów stosowane przez Spółkę postanowienie jest tożsame z wpisany do rejestru. Zgodnie z art. 24 ust. 2 pkt (1) u.o.k.k. jest to bezprawne działanie przedsiębiorcy, które, jeśli godzi w zbiorowe interesy konsumentów, będzie stanowiło praktykę naruszającą owe interesy.

- 3.6. **[Ocena postanowienia § 21. 2 o.w.u. SIT]** Analizując zarzut stosowania przez Spółkę postanowienia wzorca umownego modyfikującego jej odpowiedzialność za działania osób innych niż ubezpieczony, trzeba wyjść od wykładni art. 827 k.c., którego dwa paragrafy przewidują wyłączenie odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń, po pierwsze, za działania określonego kręgu osób, po drugie, za postać spowodowania czynu. W świetle § 1 tegoż artykułu ubezpieczyciel jest wolny od odpowiedzialności, jeżeli ubezpieczający wyrządził szkodę umyślnie; w razie rażącego niedbalstwa odszkodowanie nie należy się, chyba że umowa lub ogólne warunki ubezpieczenia stanowią inaczej lub zapłata odszkodowania odpowiada w danych okolicznościach względem słuszności. Natomiast zgodnie z § 3 jeżeli nie umówiono się inaczej, ubezpieczyciel nie ponosi odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną umyślnie przez osobę, z którą ubezpieczający pozostaje we wspólnym gospodarstwie domowym.

[Krag osób] Na przestrzeni ostatnich lat zmieniał się krąg osób, za których działania odpowiedzialność zakładu ubezpieczeń mogła być wyłączona. W pierwotnej redakcji k.c. to wyłączenie obejmowało ubezpieczającego lub osobę, za którą ubezpieczający

ponosi odpowiedzialność. W 1985 roku rozszerzono ten krąg o osoby, z którymi ubezpieczający pozostaje we wspólnym gospodarstwie domowym. Nowelizując k.c. w 2007 r. ustawodawca zrezygnował z wyłączenia odpowiedzialności za działania osób, za które ubezpieczający ponosi odpowiedzialność, pozostawiając jedynie te, z którymi ubezpieczający pozostaje we wspólnym gospodarstwie domowym. W obecnym stanie prawnym przepis ten wyłącza więc odpowiedzialność za działania samego ubezpieczonego (o ile przybrały one postać winy umyślnej albo rażącego niedbalstwa) i pozwala ją też wyłączyć za działania osoby, z którą ubezpieczony pozostaje we wspólnym gospodarstwie domowym (tylko wówczas, gdy było to działanie umyślne).

Przepis art. 827 par. 1 i 3 stanowi wyjątek od zasady odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń za szkody i jako taki, nie powinien być interpretowany rozszerzająco, a więc w kierunku ograniczenia lub w ogóle wyłączenia odpowiedzialności za inne postaci zawinienia aniżeli te, o których mowa w przepisie. Prezes Urzędu nie podziela poglądu Spółki, że zakład ubezpieczeń może – albo w umowie ubezpieczenia, albo w OWU – ustalić krąg osób, za których zawinione działanie nie ponosi odpowiedzialności oraz że krąg ten może być inny niż osoby pozostające z ubezpieczonym we wspólnym gospodarstwie domowym. Zdaniem Prezesa Urzędu jest to przepis semidyspozytywny, a zatem modyfikacja odpowiedzialności ubezpieczyciela jest możliwa tylko w ten sposób, że przyjmie on na siebie odpowiedzialność za szkody wyrządzone umyślnie przez osoby pozostające we wspólnym gospodarstwie domowym z ubezpieczonym. Wprawdzie redakcja przepisu („jeżeli nie umówiono się inaczej”) wydawałaby się wskazywać na jego dyspozytywny charakter, jednak takie rozumienie byłoby błędne w świetle wykładni systemowej przepisów kodeksowych w zakresie umowy ubezpieczenia (Tytuł XXVII k.c.). Regulacja kodeksowa w tym zakresie stanowi odwrócenie zasady swobody umów, gdyż opiera się na przepisach bezwzględnie obowiązujących, których modyfikacja przez strony umowy jest możliwa wyłącznie wtedy, gdy ustawa *explicite* taką możliwość przewiduje i wyłącznie w dopuszczonym przez nią zakresie. Wynika to z art. 807 § 1 k.c., w świetle którego postanowienia umowy sprzeczne z postanowieniami Tytułu XXVII k.c. są z nieważne, o ile ustawa sama nie przewidziała wyjątków.

Wątpliwości co do wiążącego charakteru art. 827 k.c. powstały już na gruncie jego poprzednio obowiązującego brzmienia (sprzed nowelizacji, która weszła w życie 10 sierpnia 2007 r.). Rozstrzygnął je wówczas Sąd Najwyższy wyrokiem z dnia 29 stycznia 2009 r. (V CSK 291/08, OSNC 2009/C/84), uznając, że przepis ten jest semidyspozytywny, a ograniczenie odpowiedzialności ubezpieczyciela wynikające z wzorca umownego nie może być mniej korzystne dla ubezpieczającego niż uregulowanie art. 827 k.c. Nowelizacja art. 827 i nadanie im obecnego brzmienia miały na celu ostateczne rozwiązanie wątpliwości bez zmiany charakteru prawnego tego przepisu. Trzeba przy tym zauważyć, że nastąpiła ona wraz ze zmianą innych przepisów Tytułu XXVII k.c., która wzmocniła bezwzględny charakter zawartych w nim przepisów.

Strony umowy ubezpieczenia nie mogą wyłączyć umownie odpowiedzialności ubezpieczyciela za działania osób trzecich. Można natomiast umówić się tak, że zakład ubezpieczeń przyjmie odpowiedzialność za szkody, za które z mocy ustawy odpowiedzialności nie ponosi (szkody wyrządzone przez ubezpieczającego w wyniku rażącego niedbalstwa lub wyrządzone umyślnie przez osoby pozostające z nim w gospodarstwie domowym). Jeśli zaś postanowienia ogólnych warunków ubezpieczenia zostały sformułowane odmiennie, tj. zakład ubezpieczeń ograniczył swoją odpowiedzialność, należy je kwestionować jako sprzeczne z art. 827 § 3 k.c.

Spółka stosuje postanowienie wzorca, które wyłącza odpowiedzialność zakładu ubezpieczeń za działania innego kręgu osób, niż przewiduje art. 827 § 3 k.c. umownego. Jakkolwiek jest możliwa umowna modyfikacja tego przepisu, to jednak może ona nastąpić tylko w jedną stronę – na korzyść ubezpieczającego/ubezpieczonego. Określenie „na korzyść” musi być przy tym rozumiane obiektywnie, a nie subiektywnie. Należy zatem odrzucić argumentację Spółki, że *catalog osób określony przez OWU SIGNAL IDUNA TRAVEL [...] niekoniecznie należy kwalifikować jako uregulowanie mniej korzystne dla ubezpieczającego/ubezpieczonego w stosunku do regulacji kodeksowej*. Wyłączenie na podstawie o.w.u. SIT obejmuje bowiem działania: ubezpieczonego, osób, za które ponosi on odpowiedzialność i członków jego rodziny. Nie jest to – jak mogłoby się wydawać – różnica mało istotna, gdyż w praktyce termin „członkowie rodziny” (najczęściej) obejmuje szerszą grupę osób niż „osoby pozostające we wspólnym gospodarstwie domowym”. Wprawdzie ustawodawca nie definiuje tego ostatniego terminu, ale tę lukę wypełniają poglądy przedstawicieli doktryny prawa, zdaniem których do tego kręgu należy zaliczyć osoby zamieszkujące z ubezpieczonym i prowadzące wspólnie z nim gospodarstwo domowe. *O osobach takich możemy mówić, iż zaliczają się do kręgu domowników. Decydującym przy tym kryterium jest opisany w przepisie stan faktyczny, więź majątkowa, a nie stosunek wynikający z węzłów krwi. Tak więc do osób tych może należeć konkubent czy konkubina. Z drugiej jednak strony, do kategorii tej nie zaliczymy nawet małżonka lub najbliższych krewnych, jeżeli w chwili wyrządzenia szkody nie pozostawali z ubezpieczającym we wspólnym gospodarstwie domowym.*⁴ Natomiast sformułowanie „członkowie rodziny” stosowane przez Spółkę jest nader szerokie i na dodatek niedookreślone – może bowiem obejmować zarówno krewnych, jak i powinowatych ubezpieczającego, nawet daleko z nim spokrewnionych. Zdaniem Prezesa Urzędu trudno przyjąć, że działania dalekiego krewnego powinny mieć dla zakładu ubezpieczeń te same skutki, co czyny samego ubezpieczającego. Skoro krąg osób, za których działania zakład ubezpieczeń nie odpowiada, jest znacznie szerszy niż w k.c., to trudno przyjąć, że jest to rozwiązanie korzystniejsze dla ubezpieczonego.

[Postać działania] Odnosząc się z kolei do postaci działania, czyli stopnia przyczynienia się do powstania szkody, trzeba wyjść od stwierdzenia, że zajście wypadku ubezpieczeniowego z natury rzeczy powinno być zdarzeniem niepewnym. W przypadku umyślnego wyrządzenia szkody przez ubezpieczonego nie można mówić o niepewności zdarzenia, albo inaczej – o *losowym charakterze wypadku ubezpieczeniowego*⁵ – a zatem taki przypadek nie może być objęty ochroną ubezpieczeniową. W odniesieniu do niedbalstwa w doktrynie wskazuje się, że jego postać musi być tak dalece rażąca, by można było twierdzić, że jest zbliżona do działalności umyślnej. Podobny pogląd wyraził S. Dubis, zdaniem którego wykładnia tego pojęcia *powinna uwzględniać kwalifikowaną postać braku zwykłej staranności w przewidywaniu skutków*.⁶

Oznacza to, że zakład ubezpieczeń nie może we wzorcu umownym ograniczać swojej odpowiedzialności za szkody wyrządzone przez ubezpieczającego na skutek innej postaci zawinienia tj. „zwykłego” niedbalstwa lub lekkomyślności. Za szkody powstałe w wyniku takiego działania ponosi pełną odpowiedzialność. W odniesieniu zaś do osób pozostających z ubezpieczonym we wspólnym gospodarstwie domowym ograniczenie odpowiedzialności może dotyczyć wyłącznie działania umyślnego.

⁴ A. Chróścicki, *Komentarz do art. 827 k.c.*, Oficyna 2008, i A. Szpunar, *O roszczeniach regresowych zakładu ubezpieczeń*, NP 1990, nr 7-8, s. 33.

⁵ S. Dubis, [w:] E.Gniewek [red.], *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 1317.

⁶ Tamże.

Wobec semidyspozytywnego charakteru art. 827 k.c. (który omówiono wyżej) umowna modyfikacja uprawnień i obowiązków stron jest możliwa, ale tylko na korzyść ubezpieczającego, czyli w ten sposób, że zakład ubezpieczeń przyjmie na siebie odpowiedzialność za jego rażące niedbalstwo lub działania umyślne osób, z którymi pozostaje w gospodarstwie domowym. Nie może natomiast być mowy o rozszerzeniu wyłączenia na inną postać działania ubezpieczającego niż rażące niedbalstwo i na inną niż umyślna postać działania osób wymienionych w § 3 tego artykułu.

To stanowisko Prezesa Urzędu znajduje oparcie w opiniach przedstawicieli doktryny prawniczej. Na przykład, zdaniem Andrzeja Chróścickiego, *zgodnie z wyrokiem Sądu Najwyższego z dnia 10 grudnia 2003 r., V CK 90/03, OSNC 2005, nr 1, poz. 11, art. 827 § 1 k.c. zwalnia zakład ubezpieczeń od odpowiedzialności tylko wówczas, jeżeli ubezpieczający albo osoba, z którą ubezpieczający pozostaje we wspólnym gospodarstwie domowym lub za którą ponosi odpowiedzialność, wyrządziła szkodę umyślnie. Zwolnienie to nie obejmuje przypadku wyrządzenia przez wymienione osoby szkody działaniem (zaniechaniem), które jest rażącym niedbalstwem. Jedynie - jak stanowi powołany przepis - w razie rażącego niedbalstwa odszkodowanie nie należy się, chyba że zapłata odszkodowania odpowiada w danych okolicznościach zasadom współżycia społecznego albo interesom gospodarki narodowej* (A. Chróścicki, *Komentarz...*).

Prezes Urzędu zasięgnął też w tym zakresie opinii Ministra Sprawiedliwości, który zwrócił uwagę, że kodeksowe przepisy dotyczące umowy ubezpieczenia mają charakter bezwzględnie obowiązujący i strony nie mogą dowolnie modyfikować łączącego je stosunku. Stwierdził też, że „art. 827 k.c. ma charakter semiimperatywny, a strony umowy nie mogą w umowie wyłączyć odpowiedzialności ubezpieczyciela za działania osób trzecich. Natomiast jest możliwe przyjęcie w drodze umowy przez ubezpieczyciela większej odpowiedzialności niż to wynika z art. 827 k.c. W szczególności ubezpieczyciel może odpowiadać za szkody, za które z mocy ustawy odpowiedzialności nie ponosi, tj. szkody wyrządzone przez ubezpieczającego w wyniku rażącego niedbalstwa (art. 827 § 1 zd. 2 k.c.), jak też szkody wyrządzone umyślnie przez osoby, z którymi ubezpieczający pozostaje we wspólnym gospodarstwie domowym (art. 827 § 3 k.c.)”.⁷ Ta opinia potwierdza stanowisko Prezesa Urzędu.

Postanowienie wzorca umownego o.w.u. SIT stosowanego przez Spółkę przewiduje wyłączenie odpowiedzialności za szkody *wyrządzone umyślnie lub powstałe wskutek niedbalstwa Ubezpieczonego lub osób, za które ponosi odpowiedzialność, lub członków jego rodziny*. A zatem to postanowienie wyłącza odpowiedzialność zakładu ubezpieczeń za inną postać działania („zwykle” niedbalstwo zamiast rażącego, o którym mówi art. 827 § 1 i 3 k.c.). W toku postępowania Spółka zwróciła uwagę Prezesa Urzędu, że zakwestionowane postanowienie dotyczy bagażu podróznego, do którego kradzieży najczęściej dochodzi wskutek beztroskiego i lekkomyślnego pozostawienia bagażu podróznego bez opieki: *Gdyby zastosować pojęcie «rażące niedbalstwo» zamiast «niedbalstwo», mogłoby dochodzić do nieuprawnionego objęcia ochroną przypadków wynikających ze zwykłego niedbalstwa ubezpieczonego. Decydującym czynnikiem wpływającym na ryzyko utraty bagażu (najczęściej poprzez kradzież) jest zachowanie samego ubezpieczonego*. Prezes Urzędu nie zgadza się z tym stanowiskiem. *Lege non distinguente*, nie ma znaczenia, jakiego rodzaju ubezpieczenia dotyczy postanowienie. Przepis prawa wyraźnie mówi, że ograniczyć odpowiedzialność można wyłącznie za rażące niedbalstwo. Umowa nie może więc przewidywać dalej idących ograniczeń.

---

⁷ Pismo Ministra Sprawiedliwości do Prezesa Urzędu z dnia 15 stycznia 2013 r. o sygnaturze DPpC-I-0023-193/3.

A postanowienie wzorca umownego, które je przewiduje, jest sprzeczne z art. 827 § 1 i 3 k.c. Zgodnie z § 4 tego artykułu w razie zawarcia umowy ubezpieczenia na cudzy rachunek zasady określone w paragrafach poprzedzających stosuje się odpowiednio do ubezpieczonego, co ma miejsce w analizowanym stanie faktycznym.

W konsekwencji trzeba przyjąć, że takie sformułowanie postanowienia wzorca umownego, jakie stosuje Spółka, jest sprzeczne z tymi przepisami.

4. Naruszenie zbiorowego interesu konsumentów

Zgodnie z art. 24 ust.2 i ust. 3 u.o.k.k. przez praktykę naruszającą zbiorowe interesy konsumentów rozumie się godzące w nie bezprawne działanie przedsiębiorcy, przy czym nie jest zbiorowym interesem konsumentów suma indywidualnych interesów konsumentów.

Oceniając działanie przedsiębiorcy pod kątem tej przesłanki, należy ustalić, czy jego działania mogą naruszać interesy nieoznaczonego kręgu potencjalnych klientów. Tego typu naruszenie wystąpi wówczas, gdy działania przedsiębiorcy dotyczą zbiorowości i mogą dotknąć każdego potencjalnego klienta, czyli gdy są powszechne. W orzecznictwie ugruntował się pogląd, zgodnie z którym *naruszenie zbiorowych interesów konsumentów ma miejsce wówczas, gdy potencjalną daną praktyką przedsiębiorcy może być dotknięty każdy konsument w analogicznych okolicznościach* (wyrok s.o.k.i.k. z dnia 13 stycznia 2009 r. sygn. akt XVII Ama 26/08 i wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 20 listopada 2009 r. sygn. akt VIA Ca 539/09). Podobnie rzecz ujmuje doktryna, wyrażając pogląd, że *zbiorowy interes konsumentów [...] oznacza interes szerokiego kręgu (nieindywidualizowanych co do liczby i tożsamości) konsumentów – zarówno aktualnych, jak i potencjalnych – adresatów bezprawnych praktyk stosowanych przez przedsiębiorcę oraz interesy grupy konsumentów, która jest dostatecznie liczna i charakteryzuje się wspólną cechą*.⁸ Ten pogląd jest już ugruntowany w orzecznictwie sądów polskich. Przykładowo jedynie powołać należy tezę, że *dla uznania określonego działania za praktykę naruszającą zbiorowe interesy konsumentów nie jest konieczne wystąpienie określonego skutku, ale sama możliwość jego wywołania* (wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 20 listopada 2009 r. sygn. akt VI ACa 539/09).

Prezes Urzędu podziela te opinie. Zdaniem Prezesa Urzędu działania Spółki mogą naruszać interesy nieoznaczonego kręgu jej potencjalnych klientów, którzy przystąpili lub mogli przystąpić do umów ubezpieczenia turystycznego. Każdy klient biur podróży (konsument) który został przez Spółkę objęty lub mógł być przez nią objęty ubezpieczeniem turystycznym, mógł być dotknięty jej kwestionowanymi praktykami. Należy zważyć powagę sytuacji tych konsumentów, którzy w wyniku powołania się Spółkę na kwestionowane klauzule zostaną pozbawieni ochrony ubezpieczeniowej i narażeni na poniesieni nierzadko wysokich kosztów. W konsekwencji wypada uznać, że druga z przesłanek uznania opisanych działań Spółki za praktyki naruszające zbiorowe interesy konsumentów, o których mowa w art. 24 ust. 2 u.o.k.k., została spełniona.

5. Trwanie praktyki

Wobec faktu, że o.w.u. SIT nadal są stosowane w obrocie konsumenckim (por. pkt. 2.2 powyżej), należy uznać, że praktyka naruszania przez Spółkę zbiorowych interesy konsumentów nadal trwa i nakazać jej zaprzestania.

---

⁸ M. Sieradzka, „Wykładnia pojęcia „zbiorowy interes konsumentów” na tle orzecznictwa”. Teza 1, Glosa 2008/3/102; wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 20 listopada 2009 r. sygn. akt VIA Ca 539/09

6. Kara pieniężna

Zgodnie z art. 106 ust. 1 pkt 4 Prezes Urzędu może nałożyć na przedsiębiorcę, w drodze decyzji, karę pieniężną w wysokości nie większej niż 10 % przychodu osiągniętego w roku rozliczeniowym poprzedzającym rok nałożenia kary, jeżeli przedsiębiorca ten choćby nieumyślnie: dopuścił się stosowania praktyki naruszającej zbiorowe interesy konsumentów w rozumieniu art. 24 u.o.k.k. Kara pieniężna jest sankcją nakładaną na przedsiębiorcę za stosowanie praktyki naruszającej zbiorowe interesy konsumentów. Nałożenie kary jest fakultatywne, a jej wysokość nie jest bezwzględnie przesądzona przez przepisy. Prezes Urzędu decyduje o tym w każdym konkretnym przypadku, kierując się założeniem, że sankcja musi spełniać zarówno funkcję represyjną (penalną), jak i prewencyjną (dyscyplinującą) oraz wychowawczą (edukacyjną).

Celem kary jest zniechęcenie przedsiębiorców do naruszania zbiorowych interesów konsumentów. Funkcja represyjna kary ma stanowić dolegliwość dla przedsiębiorcy łamiącego prawo oraz ma na celu przymuszenie go do powstrzymania się od podobnych działań w przyszłości. Funkcja prewencyjna oraz dyscyplinująca mają na celu powstrzymanie przedsiębiorcy stosującego praktykę oraz innych przedsiębiorców przed stosowaniem w przyszłości tego typu praktyk w obrocie z konsumentami. Przy ustalaniu wysokości kar pieniężnych, o których mowa w art. 106-108 u.o.k.k. Prezes Urzędu bierze pod uwagę w szczególności okres, stopień oraz okoliczności naruszenia ustawy, a także uprzednie naruszenie przepisów ustawy (art. 111 u.o.k.k.).

W niniejszej decyzji wykazano, że określone działania Spółki stanowią praktyki naruszające zbiorowe interesy konsumentów, o których mowa w art. 24 u.o.k.k. i nakazano Spółce zaniechać ich stosowania. Mając na uwadze interes publiczny, Prezes Urzędu uznał jednak, że samo stwierdzenie stosowania przez Spółkę praktyki naruszającej zbiorowe interesy konsumentów nie będzie wystarczającym środkiem, by osiągnąć cele u.o.k.k. Zgodnie z art. 83 Konstytucji każdy ma obowiązek przestrzegania prawa Rzeczypospolitej Polskiej. Obowiązek znajomości i przestrzegania norm prawa ciąży tym bardziej na profesjonalnych uczestnikach obrotu rynkowego, od których można także wymagać pewnej przezorności postępowania, w szczególności wobec słabszej strony stosunku zobowiązaniowego, jaką jest konsument. Z racji swego doświadczenia rynkowego, potencjału ekonomicznego, skutkującego chociażby możliwością korzystania z wyspecjalizowanej pomocy prawnej, przedsiębiorcy powinni mieć świadomość, że swym zachowaniem naruszają zakaz stosowania praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów. Dlatego zastosowanie wobec nich kar pieniężnych jest uzasadnione samym faktem, że mieli możliwość przewidzenia, że ich działania naruszają prawo i mogą spotkać się ze stosowną reakcją Prezesa Urzędu, oraz tym, że nie dołożyli należytej staranności, by norm prawa ochrony konsumentów nie naruszyć.

Prezes Urzędu uważa, że Spółka powinna była na bieżąco zmieniać postanowienia swych wzorców umownych tak, by zapewnić ich zgodność z prawem, w tym również – usuwać z nich niedozwolone postanowienia umowne, które zostały wpisane do rejestru. Tym bardziej, że zarówno zmiana art. 827 k.c. jak i wpisanie do rejestru klauzuli 1315 nastąpiły mniej więcej w tym czasie, w którym Spółka opracowywała o.w.u. SIT. Będąc profesjonalistą w zakresie ubezpieczeń Spółka powinna była mieć świadomość zmian wprowadzanych w k.c. i wpisu nowych klauzul do rejestru i zadbać, by stosowane przez nią wzorce uwzględniały te okoliczności. Spółka powinna była wiedzieć, że, nie wywiązując się z tego obowiązku, naruszała zbiorowe interesy konsumentów.

Wydaje się, że wprowadzić nie można zarzucić Spółce działania umyślnego, ale z pewnością można uznać, że nie zachowała ona należytej staranności przy redagowaniu

wzorca umownego; nie podjęła też żadnych kroków, by w odpowiednim czasie i bez zbędnej zwłoki postanowienia naruszające prawo z tego wzorca usunąć.

W tych okolicznościach Prezes Urzędu uznał, że zarówno ze względu na konieczność poniesienia przez Spółkę konsekwencji jej niestaranego działania, jak i dla celów prewencyjnych i edukacyjnych – by zniechęcić innych przedsiębiorców do naruszania interesów konsumentów – należy w tym przypadku wymierzyć karę. Zasadne będzie wymierzenie osobnych kar za każde ze stosowanych przez Spółkę działań zakwestionowanych w prowadzonym postępowaniu i opisanych w pkt. I niniejszej decyzji, gdyż wyczerpują one przesłanki dwóch przepisów, tj. odpowiednio art. 24 ust. 2 pkt 1 i art. 24 ust. 1 u.o.k.k. Wymierzona kara stanowi sankcję z tytułu naruszenia norm prawnych opisanych w tych przepisach.

Podstawą obliczenia wysokości kary jest przychód Spółki za rok poprzedzający wydanie decyzji; w tym przypadku jest to kwota 55.160.861,61 zł. Zatem maksymalna kara, jaką może nałożyć Prezes Urzędu wynosi w tym przypadku 5.516.086,16 zł.

Ustalenie kary miało charakter wieloetapowy, co spowodowane było zaistnieniem w postępowaniu licznych okoliczności mających wpływ na jej wysokość. Ustalając wymiar kary pieniężnej Prezes Urzędu w pierwszej kolejności stwierdził, do jakiej kategorii można zaliczyć każdą z praktyk stosowanych przez Spółkę, następnie dla każdej z nich przyjął odpowiednią wysokość kary, oceniając przy tym okres naruszenia przepisów ustawy (od 1 października 2007 r. do dnia wydania decyzji) i stopień ich naruszenia (tj. wagę, szkodliwość dla konsumentów) oraz uwzględniając aspekty podmiotowe dotyczące Spółki. Na tej podstawie Prezes Urzędu ustalił kwotę bazową, stanowiącą podstawę do dalszych ustaleń wysokości kary. Następnie – w oparciu o zaistniałe w sprawie okoliczności mające wpływ na wysokość kary – dokonał podwyższenia ustalonej kwoty bazowej.

6.1. Kara za stosowanie praktyki, o której mowa w pkt I.1 decyzji

Prezes Urzędu wziął pod uwagę, że – z jednej strony – Spółka stosowała o.w.u. SIT przez długi okres (od 2007 r. do dnia wydania decyzji), z drugiej jednak strony – że postanowienie umowne zostało wpisane do rejestru już po tym (choć niedługo po tym), jak o.w.u. SIT zostały zatwierdzone przez zarząd Spółki. Zważył wyjaśnienia Spółki, że – jej zdaniem – sformułowanie *zdarzenia po spożyciu wskazuje na związek przyczynowo – skutkowy między okolicznością wyłączającą odpowiedzialność a zdarzeniem ubezpieczeniowym*, a nie jedynie koincydencję czasową (por. pkt 1.3 uzasadnienia), ale zważył też, że – wbrew twierdzeniom Spółki – w przypadku identycznego sformułowania w innym wzorcu Spółka odmówiła wypłaty świadczenia, powołując się właśnie na koincydencję czasową, a nie związek przyczynowo – skutkowy (por. pkt 3.5 uzasadnienia). Ze względu na dużą wagę naruszenia Prezes Urzędu uznał, że kwota bazowa, którą należy przyjąć do wymierzenia kary, powinna kształtować się na poziomie 0,09% przychodu osiągniętego przez Spółkę w 2012 r., tj. 49.645 zł (po zaokrągleniu do pełnych złotych).

Dokonując ustalenia ostatecznego wymiaru kary pieniężnej nałożonej na Spółkę za tę praktykę, rozważono zastosowanie zaistniałych w postępowaniu okoliczności łagodzących jak i zaostrzających wymiar kary. Prezes Urzędu, uwzględniając poszczególne okoliczności, miał na uwadze całokształt zebranego w postępowaniu materiału dowodowego. Okoliczności łagodzących nie znaleziono, natomiast okolicznością obciążającą jest znaczny zasięg praktyki. Prezes Urzędu wziął pod uwagę, że o.w.u. SIT miały (i nadal mają) zastosowanie do umów zawartych z licznymi biurami podróży w całym kraju, oraz wiodącą pozycję Spółki na rynku ubezpieczeń turystycznych (informacja ze strony internetowej Spółki, [15](http://www.signal-</p></div><div data-bbox=)

iduna.pl/signal-iduna-w-polsce), to zaś przekłada się na znaczną liczbę konsumentów, którzy mogli przystąpić do umów ubezpieczenia na takich warunkach. W związku z tym podwyższył karę o 10%, do kwoty 54.610 zł (po zaokrągleniu do pełnego złotego), uznając że podwyższenie o tę wartość wystarczająco spełni funkcje kary. Tak obliczona kara za stosowanie praktyki, o której mowa w pkt I.1 decyzji stanowi 1% maksymalnej kary, jaką może nałożyć Prezes Urzędu, i 0,1% przychodu Spółki za rok 2012.

6.2. Kara za stosowanie praktyki, o której mowa w pkt I.2 decyzji

Prezes Urzędu najpierw stwierdził, że Spółka stosowała praktykę naruszającą zbiorowe interesy konsumentów na etapie zawierania kontraktu, bowiem postanowienie sprzeczne z prawem znajdowało się we wzorcu umownym, którym byli obejmowani konsumenci przystępujący do ubezpieczenia. Prezes Urzędu wziął pod uwagę – z jednej strony – że na tle brzmienia art. 827 k.c. istniały wątpliwości interpretacyjne (które jednak zostały rozwiązane poprzez nowelizację tego przepisu mniej więcej w okresie, w którym powstawały o.w.u. SIT), że zakwestionowane postanowienie o.w.u. dotyczyło ubezpieczenia bagażu i, jakkolwiek ustawa nie czyni w tym przypadku rozróżnienia w zależności od przedmiotu ubezpieczenia, to jednak nie sposób nie przyznać pewnej racji argumentacji Spółki, że *decydującym czynnikiem wpływającym na ryzyko utraty bagażu (najczęściej poprzez kradzież) jest zachowanie samego ubezpieczonego* (por. pkt. 3.6 uzasadnienia). Należało też podkreślić, że do Prezesa Urzędu nie docierały sygnały, z których wynikałoby, że Spółka niesłusznie odmawia wypłaty świadczeń w oparciu o zakwestionowane postanowienie o.w.u. SIT.

Z tych względów Prezes Urzędu uznał, że waga naruszenia jest niewielka i stwierdził, że kwota bazowa, którą należy przyjąć do wymierzenia kary, powinna kształtować się na poziomie 0,05% przychodu osiągniętego przez Spółkę w 2012 r., tj. 27.580 zł (po zaokrągleniu do pełnych złotych).

Kierując się tymi samymi przesłankami, co w przypadku praktyki opisanej w pkt. I.1 decyzji, Prezes Urzędu podwyższył karę o 10%, do kwoty 30.338 zł w związku ze znacznym zasięgiem praktyki. Tak obliczona kara za stosowanie praktyki, o której mowa w pkt I.1 decyzji stanowi 0,5% maksymalnej kary, jaką może nałożyć Prezes Urzędu, i 0,05% przychodu Spółki za rok 2012.

6.3. Łączna wysokość kary

Łączna ostateczna wysokość kary wynosi 84.948 zł. Tak ustalona kara pieniężna stanowi 1,5% maksymalnej kary, jaką może nałożyć Prezes Urzędu, i 0,15% przychodu Spółki za rok 2012.

Zgodnie z art. 112 ust. 1 u.o.k.k. karę pieniężną należy uiścić w terminie 14 dni od dnia uprawomocnienia się niniejszej decyzji na rachunek bankowy Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów Warszawie: **NBP O/O Warszawa 51 1010 1010 0078 7822 3100 0000**.

7. Koszty postępowania

Art. 77 ust. 1 u.o.k.k. pozwala obciążyć przedsiębiorcę kosztami przeprowadzonego postępowania, w którym stwierdzono naruszenie przepisów u.o.k.k. Zgodnie z art. 80 tejże ustawy Prezes UOKiK rozstrzyga o kosztach w drodze postanowienia, które może być zamieszczone w decyzji kończącej postępowanie. Zgodnie z art. 264 § 1 k.p.a. jednocześnie z wydaniem decyzji organ administracji publicznej ustali w drodze postanowienia wysokość kosztów postępowania, osoby zobowiązane do ich poniesienia oraz termin i sposób ich uiszczenia. Kosztami w przeprowadzonym postępowaniu w sprawie naruszenia zbiorowych interesów konsumentów są poniesione przez Prezesa

Urzędu wydatki na korespondencję z przedsiębiorcą w wysokości 34,20 zł. Tymi kosztami postanowiono obciążyć przedsiębiorcę.

Należy je uiścić w terminie 14 dni od dnia uprawomocnienia się decyzji na rachunek bankowy Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów w Warszawie w NBP o/o Warszawa nr 51 1010 1010 0078 7822 3100 0000.

Z uwagi na przedstawione okoliczności Prezes Urzędu orzekł jak w sentencji decyzji.

Stosownie do treści art. 81 ust. 1 u.o.k.k., w związku z art. 479²⁸ § 2 k.p.c., od niniejszej decyzji przysługuje stronie odwołanie do Sądu Okręgowego w Warszawie - sądu ochrony konkurencji i konsumentów za pośrednictwem Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów w terminie dwóch tygodni od dnia jej doręczenia.

W przypadku kwestionowania wyłącznie postanowienia o kosztach zawartego w pkt. III decyzji, stosownie do treści art. 264 § 1 k.p.a. w zw. z art. 80 u.o.k.k. oraz stosownie do art. 81 ust. 5 u.o.k.k. w związku z 479³² § 1 i § 2 k.p.c. Spółce przysługuje prawo wniesienia za pośrednictwem Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów zażalenia do Sądu Okręgowego w Warszawie – sądu ochrony konkurencji i konsumentów w terminie tygodnia od dnia doręczenia niniejszej decyzji.

Otrzymuje :

Signal Iduna Polska TU S.A.
ul. Przyokopowa 31
01-208 Warszawa